

ПРИЈАВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

<p>1. Име и презиме кандидата: Миклош Фехер Контакт адреса: 24400 Сента, Нађмељкути Јанош 60 Број телефона: 062 206 312 Број индекса: 400011/2021</p>
<p>2. Предлог наслова докторске дисертације (на српском и енглеском језику): Posztháborús traumairodalom a Balkán-régió prózairodalmában Послератна трауматска књижевност у прозној књижевности Балкана Post-war trauma literature in the Balkan region's prose fiction</p>
<p>3. Научна област: Magyar irodalom / Мађарска књижевност Ужа научна област којој припада тема дисертације: Magyar irodalomtörténet komparatistikával és irodalomelmélettel / Историја мађарске књижевности са компаратистиком и теоријом књижевности</p>
<p>4. Предлог ментора Име и презиме: Prof. dr. Utasi Csilla / Проф. др Чила Уташи Институција у којој је запослен: Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar / Филозофски Факултет, Универзитет у Новом Саду Звање: Rendkívüli tanár / Ванредни професор Ужа научна област за коју је наставник односно научни радник изабран у звање: Magyar irodalomtörténet komparatistikával és irodalomelmélettel / Историја мађарске књижевности са компаратистиком и теоријом књижевности Датум избора у звање: 2021. március 25. / 25. март 2021</p>
<p>5. Образложење теме докторске дисертације (до 10000 карактера куцаног текста са размацима):</p> <p>A doktori értekezés középpontjában a délszláv háborúk traumájának és annak irodalmi feldolgozásának vizsgálata áll, különös tekintettel a 2010-es években megjelent vajdasági magyar irodalmi művekre. A kutatás középpontjában olyan vajdasági magyar írók állnak, akik a háború idején csupán fiatal felnőttek voltak, és műveikben reflektálnak a konfliktus okozta egyéni és kollektív traumára, valamint annak hosszútávú hatásaira. A disszertáció mindemellett kitér a volt jugoszláv tagköztársaságok próza- és képregényirodalmára is, azt kutatva, hogy más etnika közösségek hogyan dolgozzák fel a kilencvenes évek háborús időszakát.</p> <p>A disszertáció interdiszciplináris megközelítést alkalmaz, ötvözve az irodalomtudomány, a traumaelmélet, a kulturális emlékezetkutatás, a szociológia és a nyelvészet módszereit, ám mindazonáltal az irodalmi műveket előtérbe helyezve, azokat elemelve.</p> <p>A kutatás elméleti háttérét a traumaelmélet (Cathy Caruth, Juliet Mitchell), a kulturális emlékezetkutatás (Jan Assmann), valamint a posztkoloniális és kisebbségi irodalomelméletek (Homi K. Bhabha, Deleuze és Guattari) adják. A disszertáció különös figyelmet fordít a trauma és a nyelv kapcsolatára, vizsgálva, hogyan hat a traumatikus tapasztalat a nyelvi kifejezőképességre és a narratív struktúrára. Ez az elméleti háttér tovább gazdagítható a kortárs transzkulturális emlékezetkutatás eredményeivel, amely figyelmet fordít arra, hogyan kapcsolódnak össze és hatnak egymásra a különböző kultúrák emlékezeti folyamatai. A kulturális emlékezetek közötti kölcsönhatások – mint amilyenek az interkulturális dialógusok és a multidirekcionális emlékezet – lehetővé teszik a traumatikus múltak párhuzamos feldolgozását, ami segíthet megérteni, hogyan ágyazódik be a délszláv háborúk traumája a nemzeti közösségek irodalmába is.</p>

A kutatás fókuszában elsősorban Danyi Zoltán, Sirbik Attila és Orcsik Roland művei állnak a vajdasági magyar irodalomból, illetve elemzés készült Saša Ilić *Pas i kontrabas* és Saša Stanišić *Wie der Soldat das Grammophon repariert* című regényéből is. A kontextus megteremtése érdekében más vajdasági magyar szerzők (pl. Terék Anna, Bencsik Orsolya) munkáit is bevontam az elemzésbe. A disszertáció kitér a délszláv háborúk irodalmi feldolgozásának korábbi példáira is (pl. Gion Nándor, Balázs Attila, Kontra Ferenc művei), hogy bemutassa a téma evolúcióját az irodalomban.

Az értekezés egyik központi tézise, hogy a 2010-es években megjelent művek egy új irodalmi paradigmát képviselnek, amelyet „posztháborús traumairodalomként” definiálhatunk. Ez az irányzat sajátos nyelvi és narratív eszközöket alkalmaz a trauma ábrázolására, és erőteljesen reflektál az identitás, a hovatartozás és a határok kérdéseire.

A disszertáció részletesen elemzi a kiválasztott művek nyelvi és stilisztikai jellemzőit, különös tekintettel a mondat szerkezetre, a szóhasználatra és a narratív technikákra. Rámutat arra is, hogy a trauma gyakran a nyelv szintjén is megmutatkozik: hosszú, összetett mondatokban, töredezett narratívákban, vagy éppen a csend és a kimondatlanság hangsúlyozásában.

Az értekezés fontos aspektusa a határok és a határátlépés motívumának vizsgálata. A dolgozat bemutatja, hogy a fizikai és mentális határok átlépése hogyan válik a traumafeldolgozás és az identitáskeresés eszközévé a vizsgált művekben. A határ nemcsak földrajzi, hanem kulturális és nyelvi értelemben is megjelenik, tükrözve a volt Jugoszlávia és a benne élő etnikai közösségek, köztük a jugoszláviai, később vajdasági magyar kisebbség összetett identitását.

A disszertáció kitér a jugoszláv nosztalgia (jugonosztalgia) jelenségére is, vizsgálva, hogyan jelenik meg ez a motívum a kortárs vajdasági magyar irodalomban, és milyen szerepet játszik a traumafeldolgozásban. A nosztalgia és a trauma gyakran összefonódik ezekben a művekben, tükrözve a múlthoz való ambivalens viszonyt.

Az értekezés interdiszciplináris jellegét erősíti, hogy nemcsak az irodalmi szövegeket vizsgálja, hanem kitér a téma vizuális és intermediális megjelenítéseire is. Elemzi például a Symposium folyóirat Trauma/Nosztalgia különszámait, amelyek a szöveg és a kép kölcsönhatásán keresztül közelítik meg a háborús trauma témáját.

A kutatás egyik fontos mellékszála (ezáltal szélesítve a spektrumot) a délszláv háborúk kontemporáris filmes feldolgozásainak vizsgálata is, így az értekezés elemzi a témában készült dokumentumfilmeket és játékfilmeket, valamint felvázolja a XXI. századi internetes interpretációkat is, így összehasonlítva azoknak a megközelítését az irodalmi művekkel. Ez a komparatív elemzés rávilágít a trauma ábrázolásának médiumspecifikus jellemzőire is, melyek egytől egyig az irodalomból, a textusból indultak ki.

A disszertáció kitér a trauma és az emlékezet kapcsolatára, hogyan alakítja a traumatikus tapasztalat az egyéni és kollektív emlékezetet. Az irodalmi művek fontos szerepet játszanak az emlékezet konstruálásában, tárolásában és a trauma feldolgozásában.

A disszertáció újszerű aspektusa, hogy a vajdasági magyar irodalmat tágabb, balkáni kontextusban is vizsgálja, és a már említett szerzők műveinek felhasználásával összehasonlító elemzést nyújt más exjugoszláv szerzők (pl. Saša Ilić és Saša Stanišić) műveivel, láttatva a közös témákat és motívumokat, valamint a specifikus különbségeket annak kapcsán, hogy az emigrált környezetben mennyiben más egy azonos időszak feldolgozása.

A kutatás egyik megállapítása, hogy a vizsgált művek nem csupán a trauma ábrázolására törekusznak, hanem aktívan részt vesznek egy új, posztháborús identitás konstruálásában. Ez az identitás egyszerre reflektál a múlt traumáira és a jelen kihívásaira, miközben folyamatosan újraértelmezi a kisebbségi lét jelentését a XXI. századi kontextusban.

A délszláv háborúk traumája továbbra is meghatározó témája a vajdasági magyar közéletnek, ezáltal az irodalomnak, de a feldolgozás módja eddig csekély mértékű volt és folyamatosan változik. A 2010-es években megjelent művek egy érettebb, reflektívabb megközelítést mutatnak, amely túllép a közvetlen traumaábrázoláson, és összetettebb kérdéseket vet fel az identitás, a hovatartozás és a múlthoz való viszony kapcsán.

A kutatás jelentősége, hogy új perspektívát nyújt a vajdasági magyar irodalom kortárs tendenciáinak megértéséhez, miközben hozzájárul a trauma irodalmi ábrázolásának elméleti diskurzusához is. Az értekezés rámutat, hogy a vizsgált művek nem csupán a vajdasági magyar közösség számára relevánsak, hanem tágabb, egyetemes kérdéseket is felvetnek a háború, a trauma és az identitás kapcsán, mind a Balkán-régió tekintetében, mind pedig globálisan.

A disszertáció további kutatási irányokat is kijelöl, például a trauma generációk közötti átadásának vizsgálatát, vagy a vajdasági magyar irodalom és más kisebbségi irodalmak összehasonlító elemzését a traumafeldolgozás szempontjából.

У центру докторске дисертације је испитивање трауме југословенских ратова и њене књижевне обраде, са посебним освртом на дела мађарске књижевности из Војводине објављена током 2010-их година. Истраживање се фокусира на мађарске писце из Војводине који су били млади одрасли људи током рата и који у својим делима рефлектују индивидуалну и колективну трауму изазвану конфликтом, као и њене дугорочне последице. Дисертација се такође осврће на прозну књижевност и стрипове бивших југословенских република, истражујући како друге етничке заједнице обрађују ратни период деведесетих.

Дисертација примењује интердисциплинарни приступ, комбинујући методе науке о књижевности, теорије трауме, истраживања културног памћења, социологије и лингвистике, али ипак стављајући у први план и анализирајући књижевна дела.

Теоретску основу истраживања чине теорија трауме (Кети Карут, Жилијет Мичел), истраживање културног памћења (Jan Assmann), као и постколонијалне и мањинске књижевне теорије (Хоми К. Баба, Делез и Гатари). Дисертација посвећује посебну пажњу вези између трауме и језика, испитујући како трауматично искуство утиче на језичку изражајност и наративне структуре. Ова теоретска основа може се даље обогатити резултатима савременог транскултурног истраживања памћења, које се фокусира на то како се процеси памћења различитих култура повезују и међусобно утичу. Интеракције између културних памћења – као што су интеркултурни дијалози и мултидирекционално памћење – омогућавају паралелну обраду трауматичних прошлости, што може помоћи у разумевању како се траума југословенских ратова уграђује у књижевност националних заједница.

У фокусу истраживања су првенствено дела Золтана Дањија, Атила Ширбика и Роланда Орчика из мађарске књижевности Војводине, а такође је урађена анализа романа „Пас и контрабас“ Саше Илића и „Wie der Soldat das Grammofon repariert“ Саше Станишића. Ради стварања контекста, у анализу су укључена и дела других мађарских аутора из Војводине (нпр. Ана Терек, Оршоља Бенчик). Дисертација се осврће и на раније примере књижевне обраде југословенских ратова (нпр.

дела Нандор Гион, Атиле Балаж, Ференц Контра), како би приказала еволуцију ове теме у књижевности.

Једна од централних теза дисертације је да дела објављена током 2010-их представљају нову књижевну парадигму, коју можемо дефинисати као „послератна трауматска књижевност”. Овај правац примењује специфичне језичке и наративне технике за приказивање трауме и рефлектује питања идентитета, припадности и граница.

Дисертација детаљно анализира језичке и стилске карактеристике одабраних дела, посебно у погледу структуре реченица, избора речи и наративних техника. Такође указује на то да се траума често манифестује и на језичком нивоу: у дугим, сложеним реченицама, фрагментираним наративима, или пак у наглашавању тишине и неизречености.

Важан аспект дисертације је и анализа мотива граница и преласка граница. Рад приказује како прелажење физичких и менталних граница постаје средство за обраду трауме и тражење идентитета у анализираним романима. Граница се јавља не само у географском, већ и у културном и језичком смислу, одражавајући сложени идентитет бивше Југославије и њених етничких заједница, укључујући и мађарску националну мањину у Војводини.

Дисертација се такође бави феноменом југословенске носталгије (југоносталгије), испитујући како се овај мотив јавља у савременој мађарској књижевности Војводине и какву улогу игра у обради трауме. У овим делима, носталгија и траума често су испреплетане, и имају амбивалентан однос према прошлости.

Интердисциплинарни карактер дисертације појачава чињеница да се она не ограничава само на анализу књижевних текстова, већ се бави и визуелним и интермедијалним представљањем теме. На пример, анализира специјална издања часописа *Symposion* посвећена темама Траума/Носталгија, која кроз интеракцију текста и слике приступају теми ратне трауме.

Важна истраживања (чиме се спектар проширује) је и анализа савремених филмских обрада југословенских ратова. Дисертација стога анализира документарне и игране филмове на ову тему, као и интерпретације 21. века на интернету, упоређујући их са књижевним делима. Ова компаративна анализа такође осветљава медијумски специфичне карактеристике приказивања трауме, које у сваком случају полазе од књижевности, од текста.

Дисертација се бави и везом између трауме и памћења, како трауматично искуство обликује индивидуално и колективно сећање. Књижевна дела имају важну улогу у конструкцији, чувању и обради трауме.

Нов аспект дисертације је да мађарску књижевност Војводине испитује у ширем, балканском контексту, и пружа компаративну анализу дела поменутих аутора са делима других бивших југословенских аутора (нпр. Саше Илић и Саше Станишића). Све то приказује заједничке теме и мотиве, као и специфичне разлике у томе како се иста временска епоха обрађује у емигрантском окружењу.

Један од закључака истраживања је да анализирана дела не теже само ка приказивању трауме, већ активно учествују у конструисању новог, послератног идентитета. Овај идентитет истовремено рефлектује трауме прошлости и изазове садашњости, непрестано преиспитујући значење мањинског постојања у контексту 21. века.

Траума југословенских ратова и даље је доминантна тема јавног живота у Војводини, а тиме и

mađarske književnosti, ali dosadašnji način obrade ove teme bio je ograničen i stalno se međa. Dela objavljena tokom 2010-ih pokazuju zreliji, refleksivniji pristup, koji prevazilazi direktno prikazivanje traume i postavlja složnija pitanja identiteta, pripadnosti i odnosa prema prošlosti.

Značaj ovog istraživanja je u tome što pruža novu perspektivu za razumevanje savremenih tendencija u mađarskoj književnosti Vojvodine, istovremeno doprinoseći teorijskom diskursu o književnom prikazivanju traume. Disertacija ukazuje da analizirana dela nisu relevantna samo za mađarsku zajednicu Vojvodine, već postavljaju šira, univerzalna pitanja o ratu, traumama i identitetu, kako u okviru regiona Balkana, tako i globalno.

Disertacija takođe određuje nove pravce daljih istraživanja, poput ispitivanja prenošenja traume između generacija ili komparativne analize mađarske književnosti Vojvodine i drugih mađarskih književnosti sa aspekta obrade traume.

5.1. Definisane i opis predmeta (problema) istraživanja sa pregledom vladajućih stavova i shvatanja u literaturi u području istraživanja i pozivanjem na literaturu koja je konsultovana:

A kutatási téma, azaz a délszláv háborúk traumájának irodalmi feldolgozása a vajdasági magyar irodalomban viszonylag kevésbé kutatott terület. Az eddigi szakirodalom főként a háború közvetlen hatásaira és a kortárs, azonnali irodalmi reflexiókra koncentrált.

A témában Szerbhorváth György munkája, a *Háború, irodalom. Háborús irodalom a vajdasági magyar irodalomban (1991-2005)* számíthat úttörőnek, mert átfogó képet ad a téma korai feldolgozásairól. Megállapítja, hogy a háborús irodalom a vajdasági magyar irodalomban is megjelent, de korántsem olyan mértékben, mint ahogy azt a háború közelsége indokolná (Szerbhorváth, 2005). Mindez azt a hipotézisemet is alátámasztja, hogy a poszt-háborús trauma irodalmi feldolgozása hosszabb folyamat, amely egyelőre feldolgozatlan, és csak az utóbbi években kezdett intenzívebbé válni.

Tájainkról Fehér Viktor a jugoszláv nosztalgia (jugonosztalgia) jelenségét vizsgálta részletesen. Az ő tanulmányában hangzik el a jugonosztalgia értelmezése is, miszerint „a nacionalizmus hívei jugonosztalgikusoknak nevezték azokat az állampolgárokat, akik 1992 után is az egységes Jugoszlávia eszméjében hittek” (Fehér 2019, 112). A Híd korábbi főszerkesztője, Berényi Emőke munkássága is a vajdasági magyar irodalom kortárs tendenciáit vizsgálja, érintve a (poszt)háborús trauma témáját is. Berényi *Latrina-perspektíva* című tanulmányában kijelenti, hogy „Sirbik Attila St. Euphemiája annak a nemzedéknek az emblemikus szövege, amely Jugoszlávia széthullása idején szocializálódott, ezért a hátországi hétköznapi abszurditását normalitásként fogadja el” (Berényi 2016, 114). Szinopszist írt még a kilencvenes évek háborújáról Deczki Sarolta, aki *Húsz éve múlva* című összefoglalójában az utóbbi évek vajdasági (poszt)háborús irodalmáról számolt be átfogóan.

A téma nyelvészeti aspektusait illetően Čudić Marko tanulmánya, *Az identitástrauma/traumatikus identitás nyelvi aspektusa(i)* fontos megállapításokat tesz. Rámutat, hogy „az exjugoszláv peremvidékeket különösen, egyébként sem csak a magától értetődő, elkerülhetetlen nyelvi és kulturális keveredés jellemezte/jellemzi, hanem az is, hogy a nagy alkotóegéniségek minden politikai direktíva és hatalmi megfélemlítése ellenére tanulóéveik során gyakran előnyben részesítik a kultúrának a szellemi termékeit, amelyet fontosabbnak, nagyobbban, univerzálisabbnak tartanak sajátjuknál” (Čudić 2017, 92).

A trauma irodalmi ábrázolásának elméleti hátterét illetően a nemzetközi szakirodalom is releváns. Juliet Mitchell munkája például fontos megállapításokat tesz a trauma és a nyelv kapcsolatáról: „a trauma – legyen fizikai vagy pszichikai természetű – valamely védőréteg olyan mérvű sérülése, hogy az már nem lesz kezelhető azokkal a mechanizmusokkal, amelyekkel a fájdalmat és a veszteséget általában kezelni szoktuk” (Mitchell 1999, 61).

Összességében elmondható, hogy bár a délszláv háborúk traumájának irodalmi feldolgozása a vajdasági magyar irodalomban egyre intenzívebb kutatási terület, még számos feltáratlan aspektusa van. Az eddigi kutatások főként az azonnali irodalmi reakciókra, a kulturális emlékezet és identitás kérdéseire fókuszáltak. A téma interdiszciplináris megközelítése, valamint a 2010-es években megjelent művek részletes elemzése azonban még további kutatásokat igényel.

Истраживачка тема, односно књижевна обрада трауме изазване југословенским ратовима у војвођанској мађарској књижевности, релативно је слабо истражено подручје. Досадашња научна литература углавном се фокусирала на непосредне последице рата и савремене, брзе књижевне рефлексије.

У овој теми рад Ђерђа Сербхорвата, *Рат, књижевност. Ратна књижевност у војвођанској мађарској књижевности (1991-2005)*, може се сматрати пионирским, јер пружа свеобухватан приказ раних обрада ове теме. Он констатује да се ратна књижевност појавила и у војвођанској мађарској књижевности, али ни приближно у оној мери у којој би близина ратних дешавања то оправдала (Сербхорват, 2005). Све ово подржава и моју хипотезу да је књижевна обрада послератних трауме дуготрајнији процес, који је за сада недовољно истражен, а тек је последњих година почео да добија на интензитету.

Са наших простора детаљну анализу феномена југословенске носталгије (југоносталгије) извршио је Виктор Фехер. У његовој студији износи се и тумачење термина југоносталгије, при чему присталице национализма југословенским носталгичарима називали су оне своје грађане који су и након 1992. године веровали у идеју јединствене Југославије (Фехер 2019, 112). Претходна главна уредница часописа „Нид“, Емеке Берењи, у свом раду такође проучава савремене тенденције војвођанске мађарске књижевности, дотичући се и теме (после)ратне трауме. У својој студији Берењи закључује да је дела Атиле Ширбика емблематичан текст генерације која се социјализовала у време распада Југославије, због чега апсурдност свакодневице у позадини рата прихвата као нормалност (Берењи 2016, 114). О ратовима деведесетих година синопсис је написала и Шаролта Децки, која у свом раду *Двадесет година касније* детаљно извештава о последњим годинама војвођанске (после)ратне књижевности.

Што се тиче језичких аспеката теме, студија Марка Чудића *Језички аспект(и) трауме идентитета/трауматичног идентитета* доноси важне закључке. Он истиче да бивше југословенске периферије посебно карактерише, и још увек карактерише, не само очигледно и неизбежно језичко и културно мешање, већ и то да велики ствараоци, упркос свим политичким директивама и претњама моћи, током школских година често дају предност духовним производима културе коју сматрају важнијом, већом, универзалнијом од своје (Чудић 2017, 92).

Што се тиче теоријске основе књижевног приказивања траума, релевантна је и међународна стручна литература. На пример, рад Жилијет Мичел-а доноси важне закључке о односу између трауме и језика: траума – било да је физичког или психичког карактера – представља такву штету на заштитном слоју, да више не може бити обрађена оним механизмима којима се обично носимо са болом и губитком (Мичел 1999, 61).

У целини се може рећи да, иако је књижевна обрада трауме изазване југословенским ратовима у војвођанској мађарској књижевности све интензивнија област истраживања, још увек постоји много непроучених аспеката. Досадашња истраживања су углавном била фокусирана на брзе књижевне реакције, питања културног сећања и идентитета. Међутим, интердисциплинарни приступ теми, као и детаљна анализа дела објављених током 2010-их година, захтевају даља истраживања.

Литература коришћена у истраживању:

1. Bazdulj, Muharem (2013). a háborúnak vége, boldog új évet. *Symposion S61. Trauma/Nosztalgia I.*, str. 108–114.
2. Berényi Emőke (2016). Latrina-perspektíva. Az emésztés mint létmetafora Danyi Zoltán A dögeltakarító című regényében. *Híd*, 7., str. 112–117.
3. Busch, Brigitta–McNAMARA, Tim (2020). Language and Trauma: An Introduction. *Applied Linguistics*. 41/3., str. 323–333.
4. Csutak Gabi (2015). Sirbik Attila: „a traumáról való tudás traumája”. *Litera*. <https://litera.hu/magazin/interju/sirbik-attila-a-traumáról-való-tudás-traumája.html>.
5. Čudić, Marko (2017). Az identitástrauma/traumatikus identitás nyelvi aspektusa(i). Aleksandar Tišma gondolatai a nyelvről. *Hungarológiai Közlemények*. 2017/2., str. 91–102.
6. Dällenbach, Lucien (1980). Reflexivity and Reading. *New Literary History*. 11/3., str. 435–449.
7. Duffelmeyer, Barb Blakely & Ellertson, Anthony (2006). Critical Visual Literacy: Multimodal Communication Across the Curriculum. *Across the Disciplines*, 2.
8. Escueta, Mok & Butterwick, Shauna (2012). The power of popular education and visual art for trauma survivors' critical consciousness and collective action. *International Journal of Lifelong Education*. 31/3.
9. Fehér Viktor (2019). Nacionalizmus és jugonosztalgia a volt Jugoszlávia területén és Vajdaságban. *Híd*. 6., str. 106–117.
10. Fehér Miklós (2022). Posztháborús traumairodalom a vajdasági magyar középiskolai irodalomtanításban. *Új Kép* 26/1–4.
11. Fekete J. József (1995). Kontra Ferenc: Úgy törnek el. *Híd*. 10-11., str. 742–743.
12. Fidyk, Alexandra (2019). Trauma-Sensitive Practice for New Teacher Standards: Addressing the Epidemic of Our Times. *iN Education* 25/1.
13. Grandits, Hannes (2016). Imagining the Balkans. *Reviews in History*. 12., str. 1–5.
14. Gyáni Gábor (2010). A tér nemzetiesítése: elsajátítás és kisajátítás. *Helikon*. 1–2., str. 239–257.
15. Gyáni Gábor (2011). Kulturális trauma: adott vagy teremtett? *Studia Litteraria*, 3–4., str. 5–20.
16. Jablonczay Tímea (2022). A transzkulturális emlékezetek és emlékezetkutatások kihívásai a globális korban. *Helikon*, 3., str. 403–438.
17. Laták István (2020). Nosztalgizálás, barátkozás, ajándékozás. *Magyar Szó Online*. <https://www.magjarszo.rs/hu/4469/hetvege/230670/Nosztalgi%C3%A1z%C3%A1s-bar%C3%A1tkoz%C3%A1s-aj%C3%A1nd%C3%A9koz%C3%A1s.htm>
18. Luno, Jeremy A.–BECK, J. Gayle–LOUWERSE, Max (2013). Tell Us Your Story: Investigating the Linguistic Features of Trauma Narrative. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*. Vol. 35., str. 2955–2960.
19. Mitchell, Juliet (1999). Trauma, felismerés és a nyelv helye. *Thalassa*. 10/2–3., str. 61–81.
20. Mitchell, William John Tomas (2002). Showing seeing: a critique of visual culture. *Journal of Visual Culture*, 1/2.
21. Pécsi Györgyi (2000). Kontra Ferenc: Gyilkosság a joghurt miatt. *Tiszatáj*. 4., str. 91–95.
22. Reményi József Tamás (1999). Balázs Attila: Király-album. *Kortárs*. 4. <http://home.hu.inter.net/kortars/9904/remenyi.htm>
23. Szegedy-Maszák Mihály (2007). A művészetek tudományközi kutatása. *Literatura*. 1., str. 3–19.

24. Szerbhorváth György (2005). Háború, irodalom. Háborús irodalom a vajdasági magyar irodalomban (1991-2005). *Regio*, 16/3.
25. Szögi Csaba (2016). „Halottakat és gyilkosokat hordozunk magunkban” *Magyar Szó Online*. https://www.magjarszo.rs/hu/3016/kultura_irodalom/144118/%E2%80%9EHalottakat-%C3%A9s-gyilkosokat-hordozunk-magunkban%E2%80%9D.htm
26. Takács Miklós (2011). A kulturális trauma elmélete a bírálatok tükrében. *Studia Litteraria*, 3–4., str. 36–52.
27. Toldi Éva (2014). Identitás, kulturális emlékezet, életelbeszélés. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. 39/2., str. 157–173.
28. Vervaeet, Stijn (2011). Writing war, writing memory. The representation of the recent past and the construction of cultural memory in contemporary Bosnian prose. *Neohelicon*. 1., str. 1–17.
29. Williams, Sean (2001). Part 1: thinking out of the pro-verbal box. *Computers and Composition*, 18/1.

5.2. Образложење о потребама научног истраживања:

A délszláv háborúk traumájának irodalmi feldolgozása a vajdasági magyar irodalomban fontos, de eddig kevésbé kutatott terület. A disszertáció azért szükséges, mert feltárja a Balkán-régióban fellelhető trauma hosszú távú hatásait a kisebbségi irodalomra és identitásra vonatkozóan, valamint új perspektívát nyújt a vajdasági magyar irodalom kortárs tendenciáinak megértéséhez, kitekintve a Balkán-régió egyéb prózairodalmi alkotásaira is.

Hozzájárul továbbá a trauma irodalmi ábrázolásának elméleti diskurzusához, és vizsgálja a generációs különbségeket a traumafeldolgozásban. A kutatás elemzi a határok és identitás kérdéseit a posztháborús kontextusban, és segít megérteni a műtfeldolgozás és jövőépítés folyamatait egy kisebbségi közösségben. Ez a kutatás tehát nemcsak irodalomtudományi szempontból jelentős, hanem tágabb kulturális és társadalmi relevanciával is bír.

Књижевна обрада трауме југословенских ратова у мађарској књижевности Војводине је важна, али до сада мало истражена област. Дисертација је неопходна јер открива дугорочне утицаје трауме присутне на Балкану на мањинску књижевност и идентитет, и тако пружа нову перспективу за разумевање савремених тенденције мађарске књижевности у Војводину. Исто тако гледа и на другу прозну делу у региону Балкана.

Даље доприноси теоријском дискурсу о књижевном приказивању трауме и истражује генерацијске разлике у обради трауме. Истраживање анализира питања граница и идентита у послератном контексту и помаже у разумевању процеса обраде прошлости и изградње будућности у мањинској заједници. Ово истраживање је стога значајно за науке о књижевности, и има и шири културни и друштвени значај.

5.3. Циљ истраживања са нагласком на резултате који се очекују:

A kutatás elvárt eredményei között szerepel egy átfogó elemzés a délszláv háborúk traumájának irodalmi feldolgozásáról a Balkán-régióban, különös tekintettel a 2010-es években megjelent vajdasági magyar prózairodalmi művekre. Ez az elemzés új perspektívákat nyit meg a trauma, az identitás és a határok kérdéseinek megértésében. A disszertáció nemcsak az irodalomtudomány számára lehet értékes, hanem katalizátorként szolgálhat egy szélesebb körű közéleti diskurzus elindításához is. Az irodalmi művek elemzésén keresztül feltárt mintázatok és témák alapul szolgálhatnak a délszláv háború traumájának nyíltabb, társadalmi szintű megvitatásához.

A diskurzus elősegítheti a kollektív traumafeldolgozást, hozzájárulhat a generációk közötti párbeszéd elmélyítéséhez, és segíthet újraértelmezni a kisebbségi lét jelentését.

Очекивани резултати истраживања укључују анализу књижевне обраде траума југословенских ратова у региону Балкана. Посебна пажња се посвећује мађарским књигама из Војводине написаним после 2010-их године. Ова анализа помаже да боље разумемо трауму, идентитет и границе. Дисертација није само корисна за науку о књижевности, него може да покрене и шире разговоре у друштву. Теме које налазимо у књигама могу помоћи људима да отвореније причају о рату и његовим последицама.

Такви разговори могу помоћи друштву да се боље носи са траумом, и могу да повежу старије и млађе генерације. Такође могу помоћи мањинама да на нов начин размисле о свом месту у друштву.

5.4. Могућност примене очекиваних резултата:

A vajdasági magyar irodalomtörténet egy fontos fejezettel bővíülhet, amely a délszláv háborúk utáni időszak irodalmi tendenciáit és a traumafeldolgozás folyamatát dokumentálja. Ez a munka hozzájárulhat a kisebbségi irodalmak összehasonlító vizsgálatához is, lehetővé téve más, hasonló történelmi tapasztalatokkal rendelkező közösségek irodalmával való összevetést. A posztháborús diskurzus globális kontextusba helyezése további kutatási irányokat nyithat meg, például a balkáni régió más irodalmaival való összehasonlítást, vagy a posztkoloniális traumairodalom elméleteivel való összevetést. Emellett a kutatás módszertana és megállapításai alkalmazhatók lehetnek más konfliktusok utáni irodalmi feldolgozások vizsgálatára is.

Историја мађарске књижевности у Војводини може се проширити важним поглављем које документује књижевни тенденције и процес обраде трауме у периоду након југословенских ратова. Овај рад може допринети и упоредном проучавању мањинских књижевности, омогућавајући поређење са књижевностима других заједница са сличним историјским искуствима. Смештање послератног дискурса у глобални контекст може отворити додатне правце истраживања, као што су поређења са другим књижевностима балканског региона или са теоријама постколонијалне књижевности трауме. Поред тога, методологија и налази овог истраживања могу се применити на проучавање књижевне обраде других конфликта.

6. Програми истраживања (фазе) и оријентациони садржај докторске дисертације са кратким описом поглавља:

A kutatás első fázisa a traumaelméleti háttér feldolgozásával indul, hogy megalapozza a vizsgált prózairodalmi alkotások elemzését. A regényelemzések után a komparatív vizsgálat következik, hogy a kortárs irodalomtudományi szemléletek segítségével levonjam a következtetéseket.

1. Előszó: A kutatás létjogosultsága
2. Az értekezés célkitűzései
3. Traumafeldolgozás az irodalomban – A posztháborús traumairodalom definiálása a Balkán-térségben
4. A délszláv háború kortárs reflexiója a jugoszláviai magyar prózairodalomban
5. A tenger motívuma Sirbik Attila *St. Euphemia* című regényében
6. Menekülő emlékezet - *A dögeltakarító* és *A rózsákról* groteszksége
7. Létállapotok Orcsik Roland *Fantomkommandó* című regényében
8. A poszttraumás stressz szindróma Saša Ilić *Pas i kontribas* című regényében

9. Emlékezés és felejtés egy gramofon képében (Saša Stanišić: *Wie der Soldat das Grammophon repariert*)
10. Intertextus és intermedialitás a trauma és nosztalgia kérdéskörében
11. Határkérdések a Balkán-régió posztháborús traumairodalmában, avagy hogyan készítik a csevapot Szerbiában és Boszniában
12. A trauma megjelenítése a délszláv posztháborús traumairodalom nyelvén
13. A Balkán-régió posztháborús traumairodalmának komparatív vizsgálata
14. A paradigmává válás rögzös útján: új határvonalak a posztkolonializmus ideológiáján
15. Összegzés
16. Felhasznált irodalom

Истраживање почиње са обрадом теоријске основе трауме како би се поставила основа за анализу испитиваних прозних дела. Након анализе романа следи компаративно испитивање, са циљем да се уз помоћ савремених књижевнонаучних приступа изведу закључци.

1. Предговор: Оправданост истраживања
2. Циљеви дисертације
3. Обрада трауме у књижевности – Дефинисање књижевности послератне трауме у региону Балкана
4. Савремена рефлексија југословенског рата у мађарској прозној књижевности Југославије
5. Мотив мора у роману *St. Euphemia* Атиле Ширбика
6. Бежеће сећање - Гротескност у делима *A dögtakarító* и *A rózsákról*
7. Стања постојања у роману *Fantomkommandó* Роланда Орчика
8. Посттрауматски стресни поремећај у роману *Пас и контрабас* Саше Илића
9. Сећање и заборав у слици грамофона (Саša Станишић: *Wie der Soldat das Grammophon repariert*)
10. Интертекстуалност и интермедијалност у питањима трауме и носталгије
11. Питања граница у књижевности послератној трауме региона Балкана, или како се прави ђевап у Србији и Босни
12. Приказ трауме у језику послератне књижевности
13. Компаративно истраживање књижевности послератне трауме региона Балкана
14. На путу ка парадигми: нове границе на идеологији постколонијализма
15. Сажетак
16. Коришћена литература

7. Методе које ће бити примењене:

A kutatás során elsősorban irodalomtudományi módszereket alkalmazok, interdiszciplináris megközelítésekkel kiegészítve. A témából kiindulóan a traumaelmélet és a kulturális emlékezetkutatás eszköztárát is felhasználom. A disszertáció alapja alapvetően mégis a szoros szövegolvasás, a narratológiai és a komparatív elemzés. Az összefoglalóban is említett nyelvi vizsgálat szempontjából nyelvi és stilisztikai módszertan is fontos, az intermedialis megközelítés pedig a téma vizuális feldolgozásában segít.

У овом истраживању примењујем методе науке о књижевности, допуњене интердисциплинарним приступима. Користим и алате теорије трауме и истраживања културног памћења. Основа дисертације је пажљиво читање текста, наратолошка и компаративна анализа. Са аспекта језичког истраживања поменутог у резимеу, важна је и лингвистичка и стилистичка методологија, док интермедијални приступ помаже у визуелној обради теме.

8. Начин избора, величина и конструкција узорка:

A disszertációban elemzett regények és képregények kiválasztása során elsődleges szempontom volt, hogy

olyan műveket vizsgáljak, amelyek megfelelnek a hipotézisben felállított kritériumoknak. Ezek szerint olyan alkotásokat helyeztem a középpontba, amelyek szerzői a délszláv háborúk idején tinédzserek vagy fiatal felnőttek voltak. Ez a generációs szempont azért kulcsfontosságú, mert lehetővé teszi egy újabb, a közvetlen háborús tapasztalatoktól némileg eltávolodott, de azokat mégis mélyen átélő nemzedék traumafeldolgozási kísérletének vizsgálatát.

A reflexiónak ezzel egy új fejezete nyitható meg, hiszen már több évtizedes távolságból, de mégis személyes érintettséggel tudnak mesélni a háború eseményeiről és hosszú távú következményeiről. Danyi Zoltán, Sirbik Attila, Orcsik Roland, Saša Ilić és Saša Stanišić alkotásai nemcsak tematikájukban, de formai és stilisztikai megoldásaikban is új utakat keresnek a trauma kifejezésére és feldolgozására.

При одабиру романа и стрипова анализираних у дисертацији, мој примарни критеријум је био да испитам дела која одговарају критеријумима постављеним у хипотези. Тако, фокусирао сам се на дела чији су аутори били тинејџери или млади одрасли током југословенских ратова. Овај генерацијских аспект је кључан јер омогућава испитивање покушаја обраде траума нове генерације која је донекле удаље од непосредних ратних искустава, али их је ипак дубоко проживела.

Дела Золтана Дањија, Атиле Ширбика, Роланда Орчика, Саше Илића и Саше Станишића не траже нове начине изражавања и обраду трауме само у својој тематици, већ и у формалним и стилским решењима.

9. Место експерименталног истраживања: Истраживање не обухвата експериментални рад.

10. Литература и друга грађа која ће се користити (од 10 до 25 библиографских јединица):

1. Assmann, J. (2013). *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.
2. Bachelard, G. (2011). *A tér poétikája*. Budapest: Kijarat Kiadó.
3. Békés, V. A. (2012). *Trauma és narratíva. A holokauszt trauma reprezentációja*. Budapest: Ad Librum.
4. Caruth, C. (1995). *Trauma – Explorations in Memory*. London: The John Hopkins University.
5. É. Kiss, K., Siptár, P., Kiefer, F. (2003). *Új magyar nyelvtan*. Budapest: Osiris Könyvkiadó.
6. Faragó, K. (2005). *Kultúrák és narratívák. Az idegenség alakzatai*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
7. Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
8. Herman, J. L. (2003). *Trauma és gyógyulás*. Budapest: Háttér Kiadó.
9. A. Jászó, A. (Ed.). (2007). *A magyar nyelv könyve*. Budapest: Trezor Kiadó.
10. Kurcz, Á. I. (2017). *Gion Nándor művei és műhelytitkai*. Budapest: Napkút Kiadó.
11. Menyhért, A. (2008). *Elmondani az elmondhatatlant*. Budapest: Anonymus.
12. Papp, Á. K. (2017). *A tér poétikája – A poétika tere. A századfordulós kisvárostól az ezredfordulós terekig a magyar irodalomban*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.
13. Pintér, J. N. (2014). *A nem múltó jelen*. Budapest: L'Harmattan.
14. Todorova, M. (2009). *Imagining the Balkans*. Oxford: Oxford University Press.
15. Van der Kolk, B. A. (2014). *The Body Keeps the Score: Brain, Mind and Body in the Healing of Trauma*. New York: Penguin Group.
16. Zrinszky, L. (1996). *Bevezetés a pedagógiai kommunikáció elméletébe*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Остала литература (анализирани романи):

17. Danyi, Z. (2015). *A dögeltakarító*. Budapest: Magvető Kiadó.
18. Danyi, Z. (2021). *A rózsákról*. Budapest: Magvető Kiadó.
19. Ilić, S. (2019). *Pas i kontrabas*. Belgrád: Orfelin.

20. Orcsik, R. (2016). <i>Fantomkommandó</i> . Újvidék–Budapest: Forum–Magvető.
21. Sirbik, A. (2015). <i>St. Euphemia</i> . Újvidék–Budapest: Forum–Magvető.
22. Stanišić, S. (2008). <i>How the Soldier Repairs the Gramophone</i> . New York: Grove Press.
ПОТПИС КАНДИДАТА:

НАПОМЕНА:**Поред пријаве теме докторске дисертације, кандидат прилаже:**

1. Биографију са тежиштем на ток образовања и усавршавања;
2. Библиографију научних и стручних радова као и саме радове;
3. Личне податке за службену евиденцију Образац бр. 2;
4. Сагласност ментора Образац бр. 3;
5. Оверену фотокопију дипломе о стеченом академском звању магистра наука (за кандидате који пријављују израду докторске дисертације на основу претходно стеченог академског назива магистар наука).
6. Потврду факултета о положеним испитима и испуњеним другим обавезама и научним истраживањима уколико су студијским програмом докторских студија утврђена као услов за пријаву докторске дисертације.

Уколико се докторска дисертација пријављује на језику националне мањине или страном језику, образац се попуњава двојезично (и на српском језику) у складу са Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду.